

rodkowy Sudan jest dla badacza pradziejów miejscem niezwykłym, dającym ogromne możliwości studiów nad jednym z najważniejszych etapów w rozwoju ludzkości – neolityzacji. Wydawać by się mogło, że wiemy na ten temat dużo. Współczesne badania pokazują jednak, że zmiany, jakie doprowadziły do przejścia od gospodarki łowiecko-zbierackiej do wytwórczej, zachodziły w wielu miejscach niezależnie, w różny, często bardzo odmienny sposób, jak choćby w Dolinie Nilu i na Pustyni Zachodniej w Egipcie, gdzie pojawieniu się jednych z najstarszych na świecie pasterzy nie towarzyszyły wielkie osady i rozbudowana struktura społeczna, choć już ponad 10 tys. lat temu potrafili oni wytwarzać doskonałą, bogato zdobioną ceramikę. Najstarsze w Afryce naczynia gliniane pojawiają się prawdopodobnie w południowej i centralnej Saharze, północnym Sahelu i włącznie na południowo-wschodnich brzegach pustyni. Występuje ona w bardzo różnorodnych jednostkach kulturowych. Według niektórych badaczy (np. Huysecom), pomysł na wytwarzanie naczyń ceramicznych mógł zrodzić się włącznie w dzisiejszym pasie sahelu-sudańskim, skąd wiedza ta rozprzestrzeniła się na centralny Saharę, inni poszukują jej korzeni gdzieś pomiędzy Nilem a masywem Hoggar (np. F. Jesse), jeszcze inni uważają za kolebkę ceramiki dolinę Nilu (jak R. Haaland). Wczesne daty z takich stanowisk jak Sorourab w Sudanie wskazują, że dzisiejsza prowincja Chartumska mogła być rzeczywiście jednym z miejsc narodzin nowej tradycji.

Niezwykle ciekawie jawi się ta wspomniana kwestia przejścia od gospodarki przyswajalnej do wytwórczej w tym rejonie. W początkach holocenu, w sprzyjających warunkach środowiskowych, centralny Sudan zamieszkiwały społecznie i łowców-zbieraczy, których w VI tys. BC zastąpili pierwsi pasterze, a oba te horyzonty obserwujemy na stanowisku Khor Shambat. Prezentowany projekt dotyczy przede wszystkim badania nad osadnictwem, gospodarką, strukturą społeczną, obrządkiem pogrzebowym i chronologią społecznie i pradziejowo zamieszkiwanych terenów od zbiegu Nilu Błękitnego i Białego po okolice VI Katarakty. Jego celem będzie próba znalezienia odpowiedzi na szereg kwestii, a przede wszystkim odtworzenia procesów, jakie doprowadziły do przejścia od gospodarki zbieracko-łowieckiej do gospodarki wytwórczej. Udomowione zwierzęta, zbieractwo dzikich zwierząt oraz łowiectwo i rybactwo – jaka rolę odgrywały poszczególne sektory gospodarki w społeczeństwach wczesnorolniczych? Jakimi czynnikami spowodowały, że w społeczeństwach zbieracko-łowieckich upowszechniła się ceramika naczyniowa. Czy mogłyby dwa rodzaje gospodarki funkcjonowały równoległe obok siebie? Co było powodem pojawiania się już we wczesnym neolicie różnicowania społecznego?

Jedną z przyczyn podjęcia takiej tematyki badawczej, obok bezpośrednich zainteresowań autora projektu, jest też charakter stanowiska (zamieszkiwanego w przeszłości zarówno przez łowców-zbieraczy, jak i pasterzy), które umożliwiło wieloaspektową analizę różnych przejawów osadnictwa, a wyniki prowadzonych tu prac wykopaliskowych oraz studiów nad materiałem pozwolą w oparciu o szerokie tło porównawcze stworzyć systematykę rozwoju osadnictwa przedneolitycznego i neolitycznego. Na podstawie analiz geologicznych, geomorfologicznych, archeobotanicznych, archeozoologicznych czy malakologicznych, będzie można podjąć studia nad rekonstrukcją paleośrodowiska. Badania antropologiczne wsparte analizami izotopów strontu oraz płytki nazębnej, powinny przybliżyć nam obraz życia ówczesnych społeczności, ich diety, kondycji i migracji części osobników. W tym punkcie studiów będzie szczególnie istotne rozpoznanie funkcji naczyń ceramicznych poprzez analizę osadów zachowanych w ich wnętrzach (miejscami innymi lipidów), co pozwoli na zgłębienie kwestii wykorzystywania i przetwarzania mleka. Na stanowiskach kamiennych prowadzone będzie także poszukiwanie fitolitów. Dla uściślenia podstaw chronologii planuje się wykonanie serii dat akceleratorowych, OSL i TL, co będzie szczególnie istotne w badaniach nad chronostratygrafią osady i cmentarzyska. Planowana prospekcja powierzchniowa okolicy będzie miała na celu poszukiwanie innych rodzajów osadniczych, jak również rozpoznanie najbliższego zaplecza surowcowego dla osady. Fundamentalne znaczenie będą miały także studia porównawcze, w tym powtórna analiza materiałów z Kadero (zebranych w Muzeum Archeologicznym w Poznaniu i Muzeum Narodowym w Chartumie), porównania z materiałami z najnowszych badań nad Nilem Błękitnym, w El-Salha i w rejonie VI katarakty. W efekcie końcowym powinniśmy otrzymać nowe, pełniejsze spojrzenie na to, jak wyglądał centralny Sudan pomiędzy IX a IV tys. BC oraz jakie czynniki doprowadziły ówczesne ludność do zmiany sposobów gospodarowania i myślenia.